

On the basis of technological approach the author has developed the program of the development of educational institutions principals' time competence. The program contained three parts: a) the content-meaning "Psychological fundamentals of time management, self-activity and resource allocation"; b) diagnostic "Psychodiagnosics of the individual style of time management"; c) corrective and developmental: "Development of the educational institutions principals' time competence", and was implemented in the process of professional development of educational institutions principals.

Key words: *time competence, professional competence, personal and professional development, the head principal of educational institution, system of advanced training.*

УДК 371.134

DOI: 10.32626/2309-9763.2019-27.105-110

Оксана Сагач
Oksana Sahach

МОТИВАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

MOTIVATION AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF A FUTURE TEACHER

У статті розглянуто теоретичні основи формування професійного зростання вчителів. Визначено поняття "навчальна мотивація", "професійна мотивація". Виокремлено та проаналізовано змістовну складову мотивації навчальної діяльності майбутніх педагогів, яка є основою вивчення мотивації до професійного зростання. Вказано, що пізнавальна мотивація багато у чому підпорядковується професійній.

Ключові слова: *мотивація, мотив, навчальна мотивація, професійна мотивація, професійний розвиток, майбутній учитель.*

Розповсюдження концепції неперервної освіти є невід'ємним атрибутом освіти сьогодення. Її зміст полягає у необхідності постійного оновлення, вдосконалення та розвитку особи впродовж усього життя у постійному професійному розвитку, а отже виникає необхідність розгляду такої складової професійного зростання педагогів як мотивація. Цікавість щодо проблеми мотивації до неперервної освіти обумовлюється тими соціальними та економічними перетвореннями, що відбуваються у нашій країні. Разом з тим, вона пов'язана з професійною підготовкою майбутніх учителів, рівнем тих професійних знань, умінь та здібностей, що необхідні для успішної педагогічної діяльності та з їх особистісними якостями.

Як психологічну категорію проблему мотивації навчання досліджували С. Рубінштейн, О. Леонт'єв, П. Якобсон, В. Вілюнас. Проблеми навчальної мотивації студентів вищих навчальних закладів досліджували А. Бугрименко, Є. Ільїн, О. Кочарян, Н. Арістова, Р. Борківська, О. Гринчишин, І. Зайцева, Н. Клименко, Л. Міхеєва, Т. Чаусова, Ю. Чебакова. Проблематику професійного вибору та мотивації досліджували Є. Ільїн, Г. Крайг, І. Кон, Л. Божович, В. Мерлін, К. Платонов, Е. Клімов, Е. Зеєр.

Метою статті є розгляд мотивації майбутнього вчителя як складової його професійного зростання.

Наявність мотивації до професійного розвитку є однією з важливих якостей педагогічного працівника, але сформуванню мотивації щодо професійного зростання та розвитку у процесі неперервної освіти, за короткий час, неможливо. Мотивація будь-якої діяльності є сукупністю мотивів. Будь-яка діяльність, у тому числі і навчально-пізнавальна та професійна, спонукається одночасно низкою мотивів, що ієрархічно пов'язані один з одним. Сам термін "мотив", у багатьох теоретичних підходах, трактується як: усвідомлення суб'єктом мети його дії; потяги,

що є неусвідомленими, ті якими зумовлюються зовнішні прояви поведінки; зовнішні щодо суб'єкта стимули. Отже, поняття "мотив" можна трактувати як стійку особистісну диспозицію, або як причину поведінки або окремих дій особи [8]. Загалом, усвідомлена причина поведінки та діяльності особи є мотивом.

Поняття мотив, мотивація навчальна та професійна складаються з уявленнями про потреби, цілі, інтереси, стимули людини. На думку більшості дослідників, у першу чергу, вони пов'язані зі спонуканнями та стимуляцією щодо діяльності людини. Поняття мотивація є значно ширшим за поняття мотив [7, с. 90-98]. Мотивація це бажання, спонукання, стимули які призводять до активності людини та визначають її направленість. Мотивація внутрішньо спонукає до активності, поєднує у собі змістовну та динамічну сторони, як актуального так і потенційного змісту. Загалом мотивація визначається як процес, що починається з актуалізації мотиву, а завершується виникненням спонукань до будь-якої дії [6, с. 56-62].

Сукупність тих чинників, які визначають стійкий інтерес студента-педагога щодо майбутньої професії, цілеспрямовану активність поведінки в обраній професії, налаштування на професійний розвиток та планування його стратегії, складають професійну мотивацію майбутніх педагогів. Професійна мотивація визначається, у першу чергу, її змістовними характеристиками. Зміст полягає у здатності призводити до особистісної активності, яка спрямовується на освоєння обраної професії, досягнення відповідного рівня педагогічної майстерності та прагнення до професійного зростання у майбутньому. Формування та розвиток професійної мотивації у період навчання у ЗВО є системою усвідомлених ієрархічно розташованих внутрішніх спонукань до навчальної та навчально-професійної діяльності [16, с. 36-40].

Мотивація є спонукальною силою щодо процесу навчання. Вона складається з готовності до дії, спрямування, цілі, впевненості у правильності дій. Навчально-професійна мотивація трактується як система мотивів, спонукань, потреб, цілей які обумовлюють прояви навчальної активності та активних дій щодо оволодіння професією, у тому числі і професією вчителя [5; 9]. Процес навчання є основою щодо виховання та розвитку навчальної мотивації студентів. Формування професійності студента-педагога означає неперервне досягнення високого рівня педагогічної майстерності, прагнення до постійного професійного розвитку. Отже, мотивація у процесі оволодіння професією, пов'язана, перш за все, з цікавістю щодо неї, та є тією передумовою, яка необхідна для розвитку професіоналізму.

Розгляд мотивації навчальної діяльності майбутніх педагогів є основою щодо вивчення мотивації до професійного зростання. Досліджуючи мотивацію навчальної діяльності, необхідно відокремлювати мотиви отримання освіти і вибору спеціальності, які є мотивами вступу до ЗВО, від власне навчання. Єдиної класифікації мотивів щодо вибору професії не існує. Одні дослідники розглядають загальну мотивацію, науково-пізнавальні мотиви, мотиви романтизму професії або суспільної значимості. Інші виділяють мотиви усвідомлення перспективності щодо обраної професії, впливу родичів або близьких, бажання бути корисним, навчальних інтересів. Деякі вчені виділяють такі групи мотивів, як мотиви психологічного характеру, зовнішніх ознак професії, суспільної користі, мотиви наслідування, цікавість щодо самої професії.

Професійний вибір, на думку А. Реана, є таким який перетворює мотиваційну сферу молоді людини, оскільки вимагає прийняття рішень, які вплинуть на подальший її життєвий шлях. Мотивація, на етапі професійного вибору, має визначальне значення щодо процесу професійного самовизначення. Є. Павлютенков наголошує на тому, що вибір професії може бути свідомим тільки у тому випадку, коли він є глибоко мотивованим, коли випускники адекватно оцінюють власні психофізіологічні можливості і зміст обраної професії, усвідомлюють її суспільну значущість [12; 10, с. 26].

Вибір професії впливає з орієнтації на ту систему цінностей, яка є у майбутнього студента, бажання реалізації власних здібностей, цікавості до професії (у тому числі і педагога), з огляду на батьківські настанови або практичні міркування. Загалом, визначальними чинниками

тут стають соціальні, пізнавальні, особистісні мотиви. Умови навчання у ЗВО також можуть відігравати важливу роль. У виборі професії особа мотивується сформованістю у неї ієрархічної структури потреб. Як правило, професія обирається залежно від тієї потреби, яка переважає, а саме: повага оточення, безпека, матеріальне благополуччя, самоактуалізація [1].

Процес оволодіння педагогічною професією та осмислення професійної діяльності є найбільш складним у мотиваційній структурі. Навчальна мотивація у ЗВО розвивається безпосередньо у процесі навчально-пізнавальної діяльності майбутнього педагога та може як посилити так і послабити первинні установки щодо навчання. У процесі навчання у студента виникають, пов'язані з навчанням, життєві цілі та сенсоутворювальні мотиви, що були відсутні раніше. Однак, установка щодо активного навчання виникає тільки тоді, коли до нього спонукає особистісний пізнавальний інтерес, а не зовнішній щодо навчальної діяльності, "мотив-стимул".

На думку С. Рубінштейна, навчання є своєрідним похідним видом діяльності. Основною його метою є підготовка до діяльності. Навчальну мотивацію дослідник визначав як такий вид активності, що обумовлюється специфікою самої навчальної діяльності. На його думку, цей вид діяльності, за своїми загальними установками, співпадає з діяльністю трудовою, але те, що в останній є і засобом і способом, у професійному навчанні є метою. Отже, С. Рубінштейн зауважує на тому, що для навчальної мотивації характерним є зміщення мети, яке призводить до зміни мотивації. У структурі навчальної мотивації як основного мотиву висуває пізнавальний інтерес [13, с. 500-501].

А. Поляков у ході аналізу педагогічних умов мотивації професійного зростання студентів педагогічних університетів у процесі неперервної освіти розглядає систему мотивації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх педагогів та виділяє основоположні критерії класифікації спонукань, що до неї належать. До таких критеріїв налужать: модальність – позитивна та негативна; спрямованість – професійна, пізнавальна, соціальна, самовдосконалення; джерело виникнення – внутрішнє або зовнішнє щодо навчальної діяльності; орієнтація на перспективу – безпосередньо-спонукаючи або перспективні мотиви. Провідними мотивами дослідник вважає ті, що спрямовують студента на розвиток мотивації до подальшого професійного зростання, що є неперервним, тобто перспективні. Оптимальною структурою навчальної мотивації називає таку, за якої переважають мотиви позитивної модальності; збалансовані пізнавальні, професійні, соціальні мотиви та мотиви самовдосконалення [13, с. 34-45].

Поряд із пізнавальними мотивами досить високою повинна бути й професійне спрямування особи, яка виявляється у високій значущості професійних мотивів. М. Воробйова, визначаючи професійну мотивацію студента, зауважує на тому, що це сукупність стійких мотивів, виявлення яких залежить від професійних поглядів, позицій та професійних якостей особистості [3]. Л. Божович трактує професійне спрямування як домінуючу систему мотивів, яка виникає впродовж життя. На думку дослідниці ведучі мотиви, є тими мотивами які характеризують мотиваційну структуру особистості та підпорядковують собі всі інші [2, с. 333].

Професійна мотивація залежить від багатьох як психологічних, так і соціальних чинників. Отже, досліджуючи її потрібно визначити взаємозв'язок між поняттями мотивація та Я-концепція. Ефективність професійного становлення залежить від уявлення студента про себе (Я-концепція). Я-концепція складається з ідеального уявлення про себе, образу "Я" та самооцінки. Ідеальне уявлення про себе формується у майбутнього педагога у період навчання у ЗВО під впливом суспільних та спеціальних дисциплін, які викладаються, участі у навчальній практиці та суспільному житті. Саме у процесі навчання формується "ідеальний" план майбутньої професійної діяльності та посилюється професійна мотивація. Ефективність студента, як майбутнього професіонала, визначає образ "Я", який складається з усвідомлення студентом своїх якостей, цінностей та поведінки. Об'єктивний образ "Я" може скластись у разі позитивного ставлення з боку викладачів. Позитивне уявлення щодо себе, як про відповідальну, розумну особу здатну до постійного власного розвитку, поступово може стати частиною

професійної мотивації. Тут мотивація стає більш стійкою, з'являється бажання готуватись до майбутньої професійної діяльності, результативно із завданням. На професійне становлення майбутнього педагога впливає і його самооцінка. Високопрофесійним фахівцем, здатним до продуктивної праці та подальшого розвитку може стати тільки студент з високою самооцінкою яка впливає на його самоефективність. Процес професійного становлення є успішним у разі коли поведінка студента узгоджується з образом ідеального професійного "Я" [14].

Формування спрямованості на педагогічну діяльність є результатом особистісного, соціального та професійного самовизначення, яке відбувається у процесі навчально-професійної, а потім і професійної діяльності. Професійна спрямованість виявляється у зацікавленості обраною професією та позитивному ставленні до неї, бажанні вдосконалити свою професійну підготовку та, у майбутньому, займатись професійною діяльністю у обраній сфері. Показником її сформованості слугує продуктивність діяльності, яка опосередковано вказує на особистісний розвиток [4].

Становлення педагога як професіонала відбувається у процесі формування його особистісного стилю діяльності, професійного світогляду, суб'єктивних установок щодо об'єкта його професійної діяльності. Важливим моментом формування професійного спрямування є педагогічна практика, яка моделює реальні умови професійної діяльності. Її вплив на професійний розвиток особи, тим більший, чим ретельнішою та професійнішою є теоретична підготовка. Навички та вміння використання отриманих у процесі теоретичного навчання знань, формуються саме у процесі різнобічних завдань, які виконуються під час проходження педагогічної практики. Отже, навчальна та суспільна діяльність майбутнього педагога відбувається в умовах реальної професійної діяльності, де студенти набувають професійного досвіду, мають можливість зрозуміти позитивні сторони та недоліки власної професійної підготовки. Загалом, моделювання професійної діяльності є важливим чинником професійного зростання студента.

Пізнавальна мотивація багато у чому підпорядковується професійній. Таким чином, наявність професійних мотивів, як і пізнавальних, має характеризувати успішного студента. Зміст професійної мотивації майбутнього педагога полягає у досягненні визначеного рівня педагогічної майстерності та усвідомлення значимості обраної професії [7, с. 222-227; 15]. Під час навчання відбувається зміщення мотивації з навчальної діяльності до мотивації професійного вдосконалення майбутнього спеціаліста, що здійснюється у процесі розвитку педагогічної діяльності студента. Останній пов'язаний з оновленням змістовних характеристик освітнього процесу, що дозволяє здійснювати поступовий перехід від навчальної діяльності до професійної.

Отже, процес навчання є основою щодо розвитку навчальної мотивації студента, яка виражається у меті та завданнях навчання. Говорячи про мотивацію щодо неперервного професійного зростання майбутнього педагога, слід розглядати, перш за все, навчально-професійну мотивацію, що ґрунтується на професійному спрямуванні та спрямована на вирішення професійних завдань. Її формування є невід'ємною складовою фахової підготовки майбутнього вчителя.

Список використаних джерел

1. Барчі Б. В. Вивчення мотивів вибору професії у психологічних дослідженнях. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка. Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Проблеми сучасної психології. 2011. Вип. 12. С. 60-72.
2. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. М. : Просвещение, 1968. 463 с.
3. Воробьева М. В., Ярлова Т. В. Формирование профессиональной мотивации студента и практика: чтобы процесс был эффективным. Педагогическое образование и наука. 2017. № 3. С. 40-45.

4. Григорьева Н. В. К вопросу о трансформации мотивации в процессе учебной деятельности студентов педагогического вуза. Самарский научный вестник. 2014. № 1(6). С. 47-50.
5. Дубовицкая Т. Д. К проблеме диагностики учебной мотивации Вопросы психологии. 2005. № 1. С. 73-78.
6. Иванников В. А. Психологические механизмы волевой регуляции. М. : УРАО, 1998. С. 122.
7. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. СПб. : Питер, 2000. 512 с.
8. Климчук В. О., Музыка О. Л. Мотиви навчальної діяльності студентів: спроба психосемантичного аналізу. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Вип. 5. С. 41-44. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/357/>
9. Овчинников М. В. Структура и динамика мотивации учения студентов педагогического вуза. Профессиональное образование. 2007. № 5. С. 151–155.
10. Павлютенков Е.М. Формирование мотивов вибора професії. К. : Радянська школа, 1980. 144 с.
11. Поляков А. О. Педагогічні умови мотивації професійного зростання студентів педагогічних університетів у процесі неперервної освіти. Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2008. 183 с.
12. Реан А. А., Андреева Т. В., Киреева П. П., Москвичева П. Л. О ценностно-мотивационной сфере студентов-универсантов. Ананьевские чтения: Тезисы научно-практической конференции. 26-28 окт. СПб., 1999. С. 137-139.
13. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. СПб. : Изд-во "Питер", 2000. 712 с.
14. Смирнова Л. Я. Инновационная модель образовательной системы. Современные тенденции и инновации в науке, образовании и бизнесе: Материалы пленарного и секционного заседаний IX научно-практической конференции с международным участием 15-19 апреля 2013 г. Одинцово : АНОО ВПО ОГИ, 2013. С. 100–104.
15. Стрелков Ю. К. Инженерная и профессиональная психология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений. М. : Академия, 2005. 360 с.
16. Ступникова А. Д. Формирование профессиональной мотивации будущего преподавателя на начальном этапе обучения в вузе. Дис. ... канд. педагогич. наук: 13.00.08. Волгоград, 2005. 174 с.

The article deals with the theoretical bases of formation of teachers' professional growth. The concepts of "educational motivation", "professional motivation" are also defined. It is stated that cognitive motivation is largely subordinated to professional one.

The learning process is the basis for the development of students' educational motivation. The formation of professionalism of the student-future teacher means continuous achievement of high level of pedagogical skills and the desire for continuous professional development. Consequently, motivation in the process of mastering a profession is related to the interest in it, and it is a prerequisite that is necessary for the development of professionalism.

Motivation for professional development is one of the important qualities of a pedagogue. Motivation for any activity consists of a set of motives. Any activity (including educational, cognitive, and professional activities) is motivated by a number of motives. The term "motive" can be interpreted as a stable personal disposition, or as a cause of behavior or individual actions of the person.

The formation and development of professional motivation during the period of study at the institutions of higher education is a system of consciously hierarchically located internal motivations for educational and vocational training. The set of factors determines a student's persistent interest in the teaching profession, purposeful activity in the chosen profession, professional development and planning of his/her strategy; it also constitutes the professional motivation of future educators. The content of professional motivation means the ability to lead to personal activity, which is aimed at the development of the chosen profession, the achievement of an appropriate level of pedagogical skill and aspiration for professional growth in the future.

When we talk about motivation for continuous professional growth of the future teacher, first it is necessary to consider educational and professional motivation, which is based on professional orientation and aimed at solving professional problems.

Key words: *motivation, motive, educational motivation, professional motivation, professional development, future teacher.*

УДК 371.13:34

DOI: 10.32626/2309-9763.2019–27.110-115

Петро Ситник
Petro Sytnyk

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ПРАВА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF PROFESSIONAL COMPETENCE FORMATION OF FUTURE BACHELORS OF LAW IN THE CONDITIONS OF INFORMATION AND EDUCATIONAL ENVIRONMENT

У статті розглянуто педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів права в умовах інформаційно-освітнього середовища закладу вищої освіти. Проаналізовано особливості компетентнісного підходу до сучасної вищої юридичної освіти, схарактеризовано класифікації інструментальних компетентностей, які існують у сучасній педагогічній науці, виокремлено ті, які повинні формуватися у майбутніх юристів під час навчання, а саме: здатність до аналізу і синтезу, письмові та усні комунікаційні вміння рідною мовою, здатність самостійно знаходити й аналізувати інформацію з різних джерел, зокрема, користуючись засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: *юридична освіта, фахова підготовка юристів, правники, практичний аспект, мотивація, інформаційно-комунікаційні технології.*

Формування професійної компетентності майбутнього фахівця відбувається ще від самого початку навчання та в процесі здобуття освіти. Якість юридичної освіти та підхід до підготовки майбутніх юристів є запорукою існування та розвитку правової держави загалом. Отже, важливим чинником для кожного майбутнього бакалавра права є професійний підхід педагогів до навчання фахівців. Реалізація конституційного принципу верховенства права та захисту прав людини неможливі без професійних юристів, які здатні сприяти на впровадження новітніх правових реформ.

На сьогоднішній день, в умовах європейського розвитку країн, важливе реформування освіти, в тому числі і юридичної, оскільки освітня програма в закладах вищої освіти (ЗВО) не відображає в повній мірі потреби країни та суспільства.

Темпи економічного розвитку України зумовлюють необхідність адаптації системи освіти до нового, сучасного підходу підготовки кадрів для можливості реалізації європейського напрямку співробітництва та, перш за все, відбудови правової держави і правової системи. Для реалізації вищезазначеного напрямку розвитку особливу роль відіграє професія юриста, для якісного та продуктивного виконання обов'язків якого є важливою саме його освітня підготовка у ЗВО України в належних умовах формування професійної компетентності, що відповідають вимогам та потребам сучасності.